

Grågässens nya flyttvanor

GÅSFORSKNING: FAKTABLAD FÖR FÖRVALTARE

1. Grågässens nya flyttvanor
2. Att förebygga gässens skador på gröda
3. Intressegrupper och gåsförvaltningen
4. Vilka fält väljer gässen?
5. Adaptiv förvaltning

Dagens jordbrukslandskap och ett varmare klimat gynnar betande gäss, som är mer talrika än någonsin. Gässens påverkan på grödor och ekosystem skapar ibland konflikter och samhällskostnader. I forskningsprojektet *Från fält till flyttväg: förvaltning av gäss i det nya jordbrukslandskapet* har ny kunskap tagits fram till stöd för den ofta komplexa förvaltningen av gäss. I forskningsprojektet har flera arter av gäss studerats, med lite extra fokus på grågås, för att förstå de förändringar som sker och hur de påverkar förvaltningen av gäss. I en serie om fem faktablad sammanfattas projektets forskningsresultat. Projektet är ett samarbete mellan Högskolan Kristianstad och Sveriges lantbruksuniversitet och har finansierats av Naturvårdsverket via Viltvårdsfonden, Svenska Jägareförbundet samt Marie-Claire Cronstedts Stiftelse.

FRÅN FÄLT TILL FLYTTVÄG

Förvaltning av gäss i det nya
jordbrukslandskapet

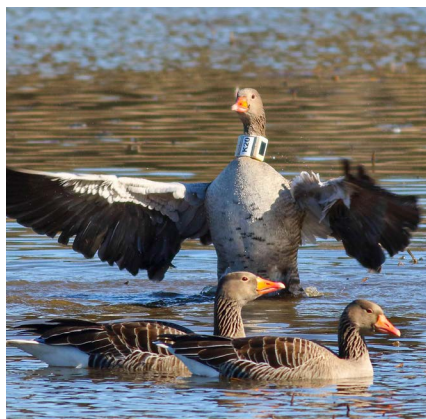

Foto: Niklas Liljebäck

Genom att sätta halsringar med GPS-sändare har ny information samlats in om grågässens rörelser, både flyttvanor över året och hur de rör sig lokalt i landskapet under en viss årstid.

RESULTAT I KORTHET

- Grågässen har ändrat sina flyttvanor avsevärt, mest troligt som ett svar på mildare klimat och ett jordbruk som erbjuder gott om bra föda även under vintern.
- I sydligaste Sverige är grågässen idag i stort sett stannfåglar. Grågäss som häckar i övriga Sverige flyttar fortfarande söderut över vintern, men har förkortat sin resa.
- Idag delar vi våra grågäss främst med Danmark, Tyskland och Nederländerna, alltså inte med Frankrike och Spanien som förr.
- De nya insikterna om var grågäss från olika delar av landet befinner under året skapar förbättrade möjligheter att planera och samordna både jakt och skadeförebyggande åtgärder inom Sveriges gränser.

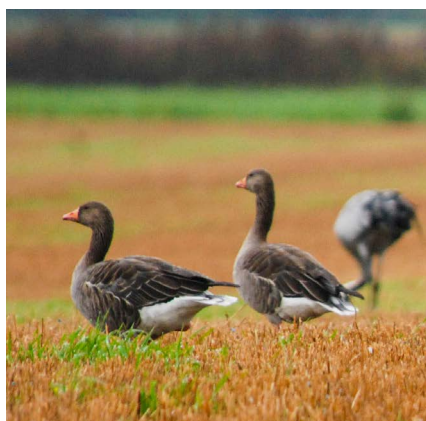

Foto: Johan Månsson

Allt fler gäss stannar i Sverige hela året och genom att spara stubbåkrar över senhöst och vinter kan gässen beta där i stället för på växande höstgrödor.

Grågässens rörelser i stort och smått

I forskningsprojektet har vi satt GPS-sändare på fler än 100 grågäss märkta på fem olika häckningsplatser i Sverige. GPS-tekniken ger information med hög precision om var de märkta fåglarna befinner sig under hela sin årscykel.

GPS-data visar att de svenska grågässens flyttvanor har förändrats radikalt. För 35 år sedan lämnade de landet i september–oktober och flög till Frankrike eller Spanien för vintern. I dag är grågässen i Skåne (märkta vid Svedala och Kristianstad) i princip stannfåglar. Grågässen märkta i Svealand (Nyköping och Örebro) och södra Norrland (Hudiksvall) lämnar fortfarande landet under hösten, men de som märkts i Svealand flyttar betydligt kortare än tidigare.

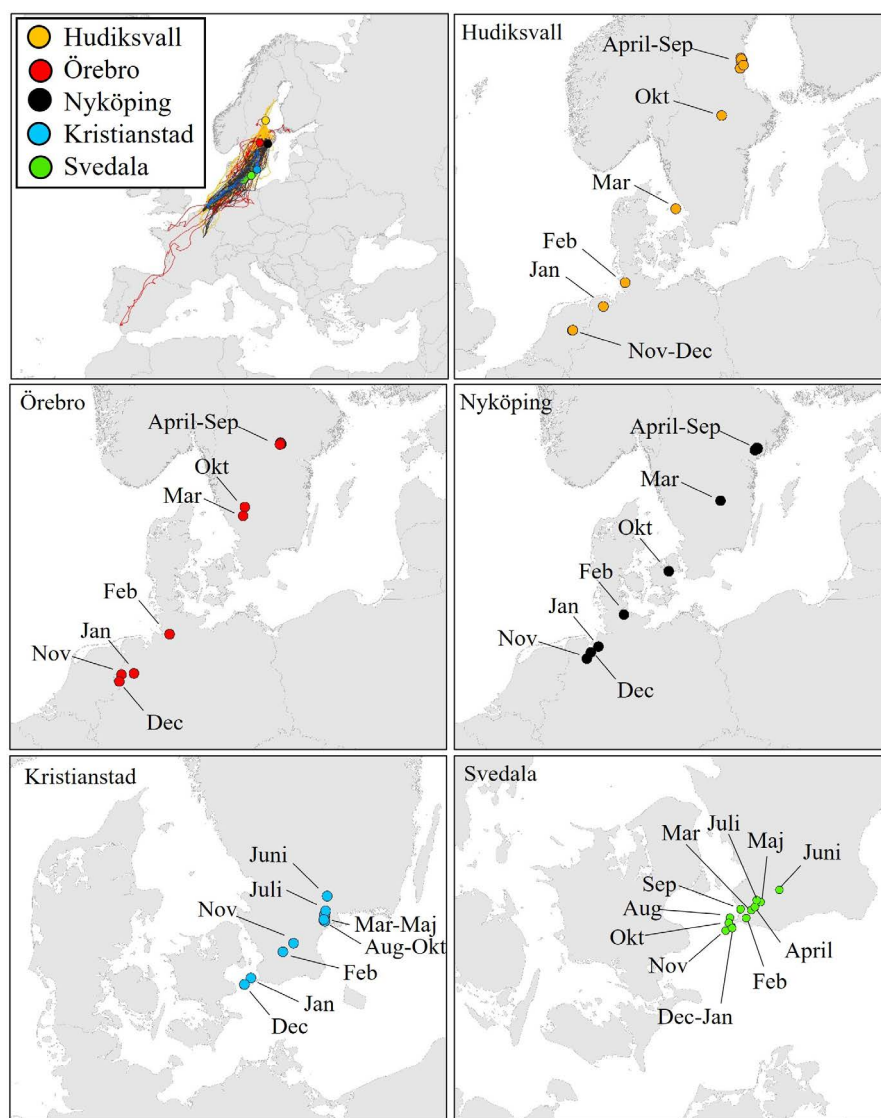
Jämfört med tidigare studier blir det uppenbart att de grågäss som ännu flyttar söderut även har en annorlunda tidtabell för sina rörelser. De lämnar Sverige betydligt senare på hösten än förut och återkommer något tidigare på våren. Detta innebär att de tillbringar

Foto: Johan Månsson

De allt mildare vintrarna gör att gässen inte längre behöver lämna Sverige i samma utsträckning som för 40–50 år sedan.

en större del av sin årscykel i Sverige – på svensk jordbruksmark. Så länge den utvecklingen fortsätter ökar också risken för skador på jordbruksgrödor. Det är också tydligt att flyttande grågäss i olika delar av Sverige har delvis olika flyttstråk och tidtabell (Fig. 1).

Figur 1: Inom projektet har vi märkt grågäss med GPS-halsringar på fem svenska häckningsplatser. Numera flyttar ytterst få grågäss hela vägen till Spanien, jämfört med för 40–50 år sedan (se kartan längst upp till vänster). I huvudsak flyttar gässen från Mellansverige och södra Norrland till Tyskland och Nederländerna. De skånska gässen har mer eller mindre blivit stannfåglar (se medelkoordinater för respektive månad och märkplats i de övriga fem kartorna).

Forskningens råd till förvaltningen

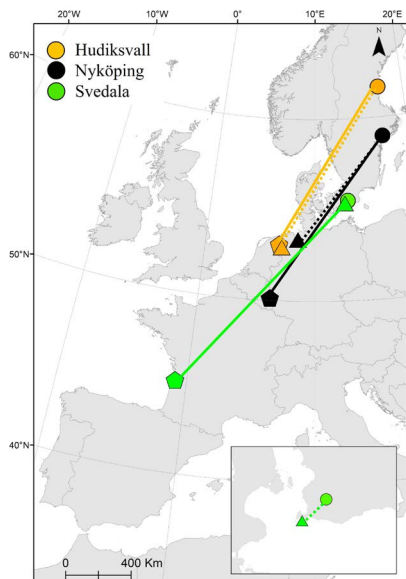
Grågässen i Sverige flyger numera i mycket liten utsträckning till de gamla klassiska vintervistena i Spanien och Frankrike, länder där jakttrycket historiskt sett har varit relativt högt. I stället är det nu Danmark, Tyskland och Nederländerna som vi i huvudsak delar grågässen med och som förvaltningen ska samordnas med.

Det är anmärkningsvärt att förändringarna av grågässens flyttningssvanor varit så stora på så kort tid. En sådan förmåga att snabbt svara på nya livsvillkor gör att förvaltningen nu och i framtiden måste vara beredd på fortsatta förändringar i gässens uppträdande. Det gäller alla gåsararter, inte bara grågås.

Den nya kunskapen ger större möjligheter att rikta inventeringsinsatser och även avskjutningen mot specifika delpopulationer av grågäss. Om man till exempel i sydligaste Sverige vill fokusera på att reducera antalet lokalt häckande fåglar bör man jaga tidigt på säsongen (innan de nordliga grågässen anlant) och sent på säsongen (när de nordliga flugit vidare och bara de lokalt häckande är kvar). På liknande sätt har jägare i Mälardalen större sannolikhet att skjuta lokala fåglar under de första gåsjaktveckorna i augusti, men situationen där är mer komplex eftersom områdena fylls på med rastande gäss från Finland under andra halvan av augusti och september. Även inventeringar kan styras på samma sätt, i tid och rum, om man är intresserad av att följa utvecklingen i specifika delpopulationer.

Kunskap om huruvida det är tillfälliga och genomflyttande eller stationära grågäss som finns i ett område vid en given tidpunkt är även värdefull för att bedöma nyttan med skrämselåtgärder och avledningsåkrar för att minska skador på växande gröda. De som lägger mycket möda på att skrämma gäss från känslig gröda jobbar delvis förgäves om man lägger energi på fåglar som strax ändå flyger vidare. Det är effektivare att rikta skrämselåtgärderna mot fåglar som uppehåller sig i området en längre tid.

I och med att antalet övervintrande gäss ökar bör man så länge som möjligt undvika att plöja höstskördade fält. Spill av potatis, sockerbetor och spannmål på skördade fält håller ofta gäss borta från växande gröda.

Figur 2: Från tre av de platser där vi satte GPS-sändare på grågäss kan vi jämföra med äldre data från klassisk ringmärkning (metallring kring tarsen). Cirklar på kartorna visar de tre märkplatserna. Trianglar visar medelpositionen under vintern i vår studie, medan femhörningar visar medelpositionerna under vintern under tidsperioden 1940–1990. Grågässen märkta i Skåne (gröna symboler) har ändrat sina flyttvanor mest. Grågäss märkta i Sörmland (svart) har i genomsnitt förkortat sin vinterflyttning med en tredjedel. Gässen märkta i Hälsingland har lika lång flyttsträcka nu som förr.

Författare:

Johan Elmberg, Höskolan Kristianstad, och Johan Månsson, Sveriges lantbruksuniversitet.

Flera forskare har varit involverade i de studier som faktabladet bygger på.

Det här faktabladet baseras på artiklarna

Månsson, J., Liljebäck, N., Nilsson, L., Olsson, C., Kruckenberg, H. & Elmberg, J. 2022. Migration patterns of Swedish Greylag geese Anser anser – implications for flyway management in a changing world. European Journal of Wildlife Research 68(2): 15.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10344-022-01561-2>

Nilsson, L., Olsson, C., Elmberg, J., Bunnefeld, N., Liljebäck, N. & Månsson, J. 2022. Leap-frog migration and residents: new migratory habits in Swedish Greylag geese. Ecology and Evolution 12(3): e8740

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/ece3.8740>

Faktabladet uttrycker nödvändigtvis inte Naturvårdsverkets ställningstagande. Författaren/na svarar själv för innehållet och anges vid referens.